

Eýran. Daşarky syýasat we içerkí meseleler

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 25 января, 2025

Eýran. Daşarky syýasat we içerkí meseleler EÝRAN. DAŞARY SYÝASAT WE İÇERKİ MESELELER

Eýran režimi Siriýanyň, Yragyň, Liwanyň, Ýemeniň bitap düşen halklaryna beren záherini ahyrsoňy özi-de datmaly boldy. Režimiň häkimiýetden çekilmeginiň mümkün däldigi dogry bolsada, şeýle sarsgyndan soň öñki režim bilen soñky režimiň tapawudy kän bolar.

Eýran režimi hemmeleriň Dünýä çempionaty bilen başagaýlygyndan hezil edip peýdalanýana meñzeýär.

Ýurduň içindäki aýylganç sarsgyn režimi düýpli yralady. Ol bular ýaly uly protest demonstrasiýalaryna garaşmaýardы.

Bularyň barsynyň sebäbi režimiň teokratiýasy we dini despotizmidir. Bürenjek atynmandygy üçin aýal-gyzlar köçäniň orra-ortasynda gamçylanýar, urlup-ýenilip öldürilýär.

Režime ýşyk tutup biljek birnäçe sowal bar. «El-Mesbar» ylmý-barlaglar merkezi «Eýran we daşarky syýasat: İçerkí hyýanat» atly gymmatly kitaby çapdan çykaryp, gowy işiň başyny başlady. «El-Mesbar» «Yslam Respublikasynyň «mollalaryny» şa režiminiň galyndylarynyň üstünde gurlan hökümetiň başyna geçen badyna artan syýasy, harby, ykdysady, mezhep meseleleriniň üstünden regional strategiýalaryny nähili işläp düzendiklerine düşünmek maksady bilen şu kitabyň çykarylandygyny nygtáýar.

Eýran täsirini berkitmek we döwletiň bähbidi diýip atlandyran zatlaryny goramak üçin durmuşda birnäçe ugra öňbaşçylyk etdi. Birtopar arap ýurdundaky käbir shaýylaryň «ýanalýandygyny we olary güýçlendirmelidigiň gerekdigini» bahanalady.

Şeýlelikde bu ýurtlary ýerli we sebitleýin wekilleriň ýwny bilen ýurduň daşyndaky ýaragly toparlardyr guramalardan peýdalananmagy bilen durnuksyzlyk yüze çykdy.

Tähranyň haosyň ortasyndaky geografiýada özünü «regional güýç» hökmünde görkezjek bolmagy diňe daşynda däl, öz içinde-de agyr ýitgilerk çekmegine sebäp boldy.

Ýurduň baýlyklarymyň regional güýç boljak bolmagyň hasabyna ýele sowrulmagyna garşıy çykýan halk köpçülügi barha artmaga başlady.

2017-nji ýylyň ahyrlarynda bolup geçen protest hereketi – demonstratlaryň nägilelikleriniň iň esasylary işsizligiň artmagyny we halkyň güzeranynyň pese gaçmagyny hasaba goşanymyzda, ykdysady şertleriň ýaramazlaşandygynyň netijesidir.

Size kitapdaky iň täsin barlaglaryň netijeleri barada gürrüň berjek bolaýyn. Eýran meseleleri boýunça ýörite hünärmen bolan eýranly alym Ziýa Nasyr kitapda eýran režimininiň içerki opurlyşygyna getirip biljek üýtgeşmeleri we şol üýtgeşmeleriň delillerini, sebäplerini, netijelerini we alamatlaryny orta atmaga synanyşdy.

Nasyr Eýranyň regional operasiýalarynyň teoretiki esaslarynyň, tilsimleriniň we getiren netijelerinininiň üstünde durup geçýär. Şol bir wagtyň özünde Eýran öz içindäki nägilelikleri we protestleriň döreýiş uçgunlaryny seljerip, «demonstratlar kim?» soragyna jogap agtarýar.

Nasyryň pikiriçe, Eýranyň Ýakyn Gündogardaky we ondan aňyrlardaky ýöreden syýasaty ýurduna we halkyna gymmat düşdi.

Täze mediýa serişdeleriniň we halkara informasiýa torlarynyň bardygynyň, maglumat alyş-beriş ulgamymyň döwletiň gysymynda bolman hemmelere açık bolmagynyň täsiri bilen eýran halky şu sowallary orta atýar:

[iə- Nämüçin ýurduň baýlygy hökümetiň daşary syýasatdaky hamhyýallarynyň amala aşmagy üçin harçlanmaly?

– Ýalňyş alnyp barylan syýasy ugurlar nämüçin milli walýutanyň hümmetiniň peselmegine, halkyň garyplasmagyna we jemgyýetdäki synplaryň arasyndaky tapawudyň artmagynyň sebäp bolmaly?[/i] Nasyr hökümet ygtyýarlylarynyň arasynda we hökümete ýa-da Rewolýusion gwardiýa garaşly maliýe edaralarynda korrupsiýanyň giňden ýaýrandygyna ünsi çekýär.

Şeýle-de jaý gurluşyk we abadanlaşdyryş işleriniň «Hatemul-Enbiýa» gurluşyk müdirliginiň garamagyndadygyny belläp geçýär. Eýran halky ýurtdaky dolandyryş sistemasyndan umydyny doly umydyny üzен ýagdaýda. Bu sistema Siriýadaky ýaşlary ölüme iterýär, pullaryny elinden gaňryp alýar, olary garyplasdyrýar, dünýäniň olara bolan hormatyny azaldýar, hak-hukuklaryny we azatlyklaryny gödek bozýar.

Nasyryň pikiriçe diniň we mezhebiň syýasy emellere ýetmek üçin gural hökmünde ulanylmaý adamlary dine sowuk-sala we biperway garamagyna sebäp bolýar.

Netijede, eýran režimi Siriýanyň, Yragyň, Liwanyň, Ýemeniň bitap düşen halklaryna beren zäherini ahyrsoňy özi-de datmaly boldy. Režimiň häkimiýetden çekilmeginiň mümkün däldigi dogry bolsa-da, şeýle sarsgyndan soñ öňki režim bilen soňky režimiň tapawudy kän bolar.

Fahd SÜLEYMAN ŞUKEÝRAN,
Saud Arabystanly žurnalist.
Anna, 16.12.2022 ý. Publisistika